

20.93x34.45	1/3	10	עמוד	כותרת	גלובס	27/01/2020	71756708-1
המרכז הבינתחומי הרצליה מכון אהרן למדיניות כלכלי - 84260							

שר החינוך לשעבר ומשקיע ההון סיכון שטוענים: צה"ל צריך להמציא את עצמו מחדש

שי פירון ושלמה דוברת מציעים להקים את "הבקו"ם הלאומי" שיציע לערבים ולחרדים להשתלב בשירות אזרחי • כך נשמעו הדיונים שעשויים לשנות לחלוטין את מערכת הביטחון: "ניסינו לעבור מפרדיגמה של צבא העם לפרדיגמה של שירות לכולם" / עמירם ברוק

האם ישראל צריכה לוותר על המודל של "צבא העם" ולבטל את שירות החובה בצה"ל? האם ניתן ליישם מודל שירות חדש שיקיף את כל הצעירים בגיל הגיוס, כולל חרדים וערבים? האם מודל שירות כזה יכול לתרום לכלכלה ולמשרתים או שמדובר בעוד מנגנון מיותר שהצדקה היחידה להקמתו היא תחושת הקיפוח של הציבור שמשרת בצבא ודורש חלוקה שוויונית יותר בנטל? מי שמקרמת מודל כזה היא תנועת "פנימה"*, בראשות הרב שי פירון, שעמד במרכז רב שיח שאירח לאחרונה מכון אהרן במרכז הבינתחומי. פירון סבור שהמודל הצבאי הנוכחי צריך להשתנות, מאחר שהוא מבוסס על שקר. "מצד אחד אנחנו משתמשים במושג 'צבא העם'", אמר פירון, "אבל מצד שני פחות מ-50% מבני המזוזר של השנה משרתים במסגרת כזאת או אחרת, אז זה שקר - ושקר לא מחזיק מיים". לדברי פירון, המאבק הפוליטי והציבורי סביב חוק הגיוס, שכבר הוביל להקדמת הבחירות, לא עוסק במהות. "הבעיה נוגעת לכלל חלקי החברה הישראלית", הסביר פירון, "העובדה שנוח לנו להציג את זה, ממניעים של רוחים פוליטיים, כאילו זו בעיה של חרדים היא חטא הקדמון. זאת לא בעיה של החרדים אלא של מדינת ישראל. המדינה בכלל לא מרבת לערבים ואם היא מרבת אליהם זה רק ממניעים של התרסה ולא מתוך מניעים אמיתיים". תנועת "פנימה" מציעה מודל שבמסגרתו כל אזרח בן 18 - או עד בן 22 במקרה של חרדים - יגיע אל "הבקו"ם הלאומי". הצעיר המשרת ישובץ לאחת משלוש חטיבות: חינוך ורוחה, ביטחון פנים והצלה וצה"ל. בחטיבת ביטחון פנים

ההצלה ייכללו גופים כמו זק"א, מר"א וגופי הצלה. בחטיבת חינוך ורוחה ייכללו גופים כמו יד שרה ועזר מציון. השירות עצמו יתחלק לשלושה מסלולים: קרוב או רחוק מהבית; תפקידים שיש או אין בהם סכנת חיים ומעורבות באוכלוסייה שונה מהאוכלוסייה שממנה באת. תקופת השירות תהיה מורכבת משני חלקים: החלק הראשון יהיה הכשרה בסיסית שתימשך לכל הפחות ארבעה חודשים, עם אפשרות הארכה למי שמבקש להתמחות. החלק המעשי בשירות יימשך שמונה עד 14 חודשים, עם אפשרות להארכה לשנתיים. "זה לא באמת שווה", מודה פירון, "אבל זה 'שווה' (במובן של כדאי - ע"ב) לכולם. זה שווה לאדם שישירות, זה שווה למדינת ישראל, זה שווה לכלכלה, זה שווה לאתוס וזה שווה לחברה. במתווה הזו, כל אחד מאזרחי ישראל ימצא מקום שבו הוא יוכל לשרת". גם במודל החדש יהיו מי שיזכו לפטור משירות. מדובר בתלמידי ישיבה, ספורטאים, אמנים ומדענים מצטיינים. הכלכלנית ד"ר טלי לרום ממכון אהרן, מכון מחקר שפועל לקידום מדיניות טווח ארוך שתביא להגדלת הצמיחה והפריחה, הציגה את ההיתכנות הכלכלית של המודל. לדברי לרום, "אנחנו חושבים שיש פוטנציאל כלכלי בכך שנבנה מסלול אלטרנטיבי לאוכלוסיות שלא משרתות. מהלך כזה יכול להניב תשואה חיובית גם לפרט וגם למשק". המודל החדש צפוי להכשיר כוח אדם למקצועות שיש בהם ביקוש. "כדי שזה יקרה", אומרת לרום, "צריכים להתקיים כמה עקרונות. הראשון הוא הקניית כישורים רלוונטיים לשוק העבודה. מדובר גם בכישורים רכים כמו מנהיגות, עבודת צוות ואחריות. התוכנית תקנה גם מיומנויות יסוד, בעיקר שפה, מתמטיקה וכישורים מקצועיים. זה רלוונטי במיוחד לאוכלוסיות הערבית והחרדית שיש בהן מחסור במיומנויות אלה. הנקודה השנייה היא צבירת ניסיון. לאחר תקופת ההכשרה תגיע תקופת השירות שמטרתה לתת לאנשים לצבור ניסיון מקצועי ספציפי במקצוע שאליו הם הוכשרו. אנחנו מדברים על שיטור, אבטחת מוסדות ציבור, כיבוי אש, מר"א וקופות חולים. הגופים שמקבלים את השירות הזה צריכים לשלם עבורו כי ברור שהקצאה בחינם היא לא יעילה. התשלום נמוך יותר מהערך בשוק והוא משרת מטרה נוספת - להחזיר חלק מעלות ההכשרה.

"הנקודה השלישית היא הגברת השילוב והפתיחות של שתי האוכלוסיות, הערבית והחרדית, בחברה הישראלית". לרום מעריכה כי עלות ההכשרה תגיע לכ-10,000 שקל לכל משרת ואילו התשואה של המשק על ההשקעה לפרט תעמוד על 4%. "ברמה המשקית אנחנו מדברים על תוספת של רבע אחוז תוצר", סיכמה לרום. התזה הכלכלית שהציגה לרום עוררה לא מעט ביקורת. סגן יו"ר המועצה הלאומית לכלכלה, ניר בריל, הזהיר מפני הרחבה מהירה מדי של כמות המשרתים. "אנחנו מאד תומכים בהרחבה, אבל צריכים לראות איך עושים מסלולים איכותיים ואיך עושים את זה בהדרגה", אמר בריל, "לראות שמערכות החינוך והבריאות יודעות לספוג את זה ולראות שזה משאב ששווה להזן". בריל ציין כי השירות הקצר פוגם באטרקטיביות הכלכלית של המהלך. לדבריו, "הסיכוי ששירות של שנתיים, שכולל גם הכשרה, יוכל להיות משמעותי, הוא נמוך". פרופ' מנואל טרכטנברג, שהוביל בעבר את המועצה הלאומית לכלכלה, תמך בעמדה של בריל. טרכטנברג הזהיר מפני ערבוּב בין עובדים ארעיים לבין עובדים מקצועיים. לדברי טרכטנברג, "אחת הבעיות בטיפול בגיל הרך זה שיש יותר מדי מתנדבות. זה מוריד את הרמה ומונע התמקצעות, וזה קורה בהקשרים מסוימים גם בתחום הבריאות. יש מעט תפקידים שאתה יכול לעשות בהם את הערכוביה הזאת בלי לפגוע בעובדים הארעיים והקבועים, לא בהתמקצעות ולא בשירות עצמו. אז בואו ניהר עם הדבר הזה". ראש אכ"א לשעבר האלוף במילואים חגי טופלונסקי חידר את הנקודה: "תשאלו עכשיו את ראובן (פינסקי, מנכ"ל רשות השירות הלאומי אזרחי, ע"ב) למה רוב האנשים רוצים לקבל אליהם נציגים של שירות אזרחי לאומי. אתם יודעים למה זה? כי זה כוח אדם זול. אלף ומשהו שקל בחודש, משהו שאחרת היית צריך לשלם לו לפחות שכר מינימום".

10,000 שקל
עלות ההכשרה של כל משרת במודל החדש

4%
התשואה שצפויה למשק מההשקעה במשרתים

0.25%
התוספת לתוצר שעשויה להניב התוכנית

פנימה
עמותה שהוקמה על ידי הרב שי פירון ושלמה דוברת על מנת להתמודד עם הקיטוב בחברה הישראלית

דיוני השולחן העגול במרכז הבינתחומי. מסלול אלטרנטיבי לאוכלוסיות שלא משרתות צילום: אורן שלו

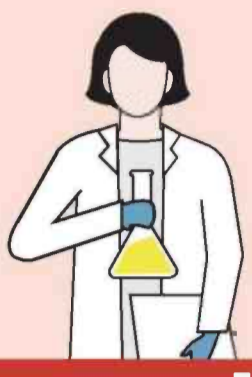

שירות לאומי לכולם: המודל שרוצה להחליף את צבא העם
עמירם ברוק, עמ' 10

22.09x31.92	2/3	10 עמוד	גלובס - כותרת	27/01/2020	71756710-4
המרכז הבינתחומי הרצליה מכון אהרן למדיניות כלכלי - 84260					

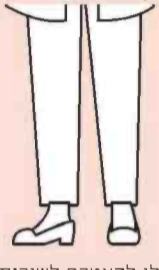
הבקו"ם הלאומי יחליף את צה"ל?

המודל של תנועת "פנימה" - כל צעיר בן 18* ישובץ לאחד משלושה גופים

פטור

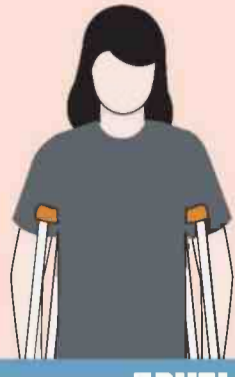
תלמידי ישיבה ומדענים מצטיינים, אמנים

ביטחון פנים והצלה

זק"א, מד"א (דוגמאות)

- 1 אופי השירות: קרוב / רחוק מהבית תפקיד שיש או אין בו סכנת חיים מעורבות בקהילה שונה (למשל חרדי שישרת במוסד חילוני)
- 2 ההכשרה תימשך ארבעה חודשים (עם אופציה להארכה למי שמבקש להתמחות במקצוע מסוים)
- 3 השירות יימשך 8 עד 14 חודשים (עם אופציה להארכה לשנתיים)

חינוך ורווחה

יד שרה, עזר מציון (דוגמאות)

צה"ל

הצבא במתכונתו הנוכחית אופי השירות: עורפי / תומכי לחימה / לוחמים

*חרדים יוכלו להצטרף לשירות עד גיל 22

שלמה דוברת, יו"ר מכון אהרן: "אני כבוגר 8200 וכמי שמכיר את המערכת אומר לכם שצבא מקצועי זה הסוף של היתרון האיכותי. לא תהיה לצבא יכולת למשוך אנשים באיכות גבוהה בכמות הנוכחית"

שי פירון, נשיא תנועת "פנימה": "מצד אחד אנחנו משתמשים במושג 'צבא העם', אבל מצד שני פחות מ-50% מבני המחזור של השנה משרתים במסגרת כזאת או אחרת, אז זה שקר - ושקר לא מחזיק מים"

טלי לרום, כלכלנית ממכון אהרן: "לא בטוח שהצבא צריך את כולם. אפשר לחשוב על מתווים שבהם חלק מהאנשים האלה מחליפים את השירות הצבאי בשירות אחר שבו הם מקבלים תשואה גבוהה יותר עבורם"

ערכיות לאורך כל הדרך ולכן הפתרון שלנו הוא פתרון חברתי. הוא צריך לעבוד גם במישור הכלכלי, אבל הפתרון שלנו הוא גם פתרון חברתי שמייצר לכירות חברתית במדינת ישראל. אני חושבת שהדבר האמין שניסינו לעשות כאן זה לעבוד מפרדיגמה של צבא העם לפרדיגמה של שירות לכולם."

בעיות בחברה הערבית

אחת הסיבות לפיתוח המודל החדש היא מצבם העגום של הצעירים, בני 18 עד 21, בחברה הערבית. לפי נתונים של טלי לרום ממכון אהרן, 21% מהגברים הערבים ו-41% מהנשים הערביות בגילאים אלה לא עובדים ולא לומדים. לפי הנתונים שהציג ראובן פינסקי, מרשות השירות הלאומי אזרחי, כ-5,000 צעירים ערבים משרתים כיום בשירות לאומי. מדובר בעיקר בצעירות שנמצאות במסלול של הכשרה להוראה. מוחמד דראושה מנהל תחום תכנון, שוויון וחיים משותפים, מרכז גבעת חביבה, הבהיר כי לזרם המרכזי בחברה הערבית יש בעיה עם המודל הקיים, שמתחילה כבר עם השם: שירות לאומי. "אני בטוח שראובן יסכים איתי שרוב האוכלוסייה הערבית שהם מצליחים למשוך היא נמצאת בעיקר בשוליים של החברה הערבית. היא לא אוכלוסייה חזקה. זה לא המיינסטרים של החברה הערבית. השאלה היא איך מביאים את המיינסטרים הערבי לתוך מסגרת משותפת. הייתי בריונים ב'פנימה', לפני שהמסמך הזה הגיע אליכם והתנגרתי למילה שירות. אני לא רוצה לשרת את הלאום היהודי אני רוצה לשרת את האזרחות הישראלית. "למה שרק ערבים ילכו לשרת אצל יהודים ויהודים לא יבואו לשרת אצל ערבים? אם הרעיון הוא שילוב ותהליך ישראליציה משותף זה חייב להיות דו סטרי - שהם יראו את הפרצוף שלהם והידיים שעובדות גם בתוך החברה הערבית, אחרת זה עבודת ערבית אצל יהודים. אלה ידיים זולות של ערבים אצל יהודים. כשמשלבים את המילים שירות לאומי ואזרחי ביחד זה מבלבל

שפתרון של ייצור מקומות עבודה על ידי המדינה הוא "פתרון חלם", שאין לו הגיון הכלכלי.

"איך אנחנו רוצים לפתור את הבעיה של הירידה בביקוש לכוח עבודה בביטחון? על ידי הגדלת הביקוש לעבודה לא יצרנית על ידי גופים ממשלתיים. זה פשוט להוסיף חטא על פשע. אין בזה שום צורך", אמר רובינשטיין. הוא תקף גם את הרעיון של הכשרה מקצועית ואמר "יש אוניברסיטאות ויש מכללות. כמה היית משלם בשביל לשלוח את הילד שלך ללמוד במכללת השירות האזרחי או הלאומי? אני הייתי משלם לו לא ללכת לשם, זה פשוט מיותר לחלוטין". לביקורת של רובינשטיין הצטרף פרופ' עומר מואב, שהנחה את הערב. לדברי מואב, "התוכנית הזאת קיימת מסיבה אחת בלבד - בגלל שיש שירות צבאי. בגלל הכאב של מי שמשרת בצבא, שאין שוויון בנטל. ממילא אין שוויון בנטל. ברור לנו שהשוק הפרטי לא צריך את הדבר המיותר הזה כדי לשלב אנשים, להכשיר אותם ולעזור להם למצוא עבודה. מדובר על מערכת מגושמת, לא יעילה ויקרה. העלות היא אדירה. במקום ללכת ללמוד באוניברסיטה ולהיות מהנדסים או רופאים, אנשים יבזבזו את הזמן על דברים מיותרים".

שלמה דוברת, יו"ר מכון אהרן ומייסד ושותף כלכלי בקרן ההון סיכון ויולה אמר שהוא מכבד את הרעה של מואב, אבל חושב אחרת. "אין ספק", אמר דוברת, "שיש סיכונים אדירים ביישום. יש סיכונים באיכות התעסוקה. אני לא חושב על צבא ולהפוך לצבא שכיר. אני חושב שהשיח החשוב פה הוא גם שיח השילוב, שיח ההוגנות. העובדה שאנחנו כל הזמן מרברים על בעיית החרדים כשיש למעלה מ-20% מהצעירים, שזה ציבור ערבי, שאפילו לא יושב סביב השולחן בשיחה הזאת בעיני זה נורא". בדיון השתתפה גם ענבל הרוש גיטי, מנכ"לית "פנימה", שהובילה את העבודה על מודל השירות החדש. לדבריה, "ההחלטות שלנו היו החלטות

את הציבור הערבי. אם אנחנו רוצים שירות אזרחי אז בואו נקרא לילד בשמו - שירות אזרחי ולא שירות לאומי". מייסדת אורמת, יהודית (דיתה) ברונציק, הציעה בתגובה להפריד ברמה הסמנטית בין שירות לאומי לבין שירות אזרחי. "שמענו לא מעט מחברינו הערבים שהביטוי שירות לאומי דוחה אותם מלהצטרף", אמרה ברונציק, "כדי להתגבר על זה. אפשר לעשות הברלה כך שמסלול החינוך והרווחה יהיה שירות אזרחי ומסלול ביטחון הפנים יהיה שירות לאומי". דראושה הבהיר כי המודל החדש צפוי להיתקל בקשיים נוספים בחברה הערבית. לדבריו, "נושא השירות לא יכול להיות Stand Alone. צריך לבוא עם חבילה משמעותית וכוללת ולא רק עם הנושא של שירות לאומי". הוא הזכיר את הבעיות הקשות מהן סובל כיום המגזר ובהן מכת הפשיעה

10.44x31.57	3/3	עמוד 11	גלובס - כותרת	27/01/2020	71756709-2
המרכז הבינתחומי הרצליה מכון אהרן למדיניות כלכלי - 84260					

"ישראל עלולה לפשוט רגל"

בריון השתתף סגן הממונה על התקציבים באוצר, אסף וסרצוג, שדיבר על האתגר שכרוך בשילוב גברים חרדים בשוק התעסוקה. וסרצוג הזהיר כי המגמות הנוכחיות בשוק התעסוקה והדמוגרפיה יביאו את ישראל בתוך מספר עשורים למצב של פשיטת רגל. לדבריו, "הפער בין גברים חרדים לגברים יהודים לא חרדים הוא פער עצום ובסופו של דבר זה משהו שהוא לא בר קיימא". וסרצוג הסביר כי ירידת איכות החיים, כתוצאה מהירידה הצפויה בפריון, תביא למצב שבו "מצד אחד למדינה יהיה הרבה פחות כסף לשרת את ההוצאות שעולות - בריאות, חינוך וביטחון. מצד שני, יותר אנשים יהיו זקוקים לתמיכה כזאת או אחרת והמגמות האלה לא יכולות להתכנס. אם המדינה הייתה חברה עסקית, היינו רואים שזה משהו שצריך לטפל בו עכשיו כדי להימנע מפשיטת רגל". יו"ר המכון החרדי למחקרי מדיניות, אלי פלאי, אמר שיש לעודד את צה"ל להשתלב בפרויקטים שיספקו תעסוקה איכותית לחרדים. "כשנשים בצד את הנראטיבים ונעסוק בשאלות האמיתיות - החרדים יהיו הראשונים להשתלב בתוך המשחק הזה".

סגן הממונה על התקציבים באוצר, אסף וסרצוג: "מצד אחד למדינה יהיה הרבה פחות כסף לשרת את ההוצאות שעולות. מצד שני, יותר אנשים יהיו זקוקים לתמיכה כזאת או אחרת"

פלאי סיפר כי נפגש עם נציגים בכירים במערכת הביטחון, "הם אומרים לי לא מעניין אותנו השוויון בנטל. אנחנו כצה"ל רואים את זה כמשקולת שרק מפריעה. אנחנו זקוקים נואשות להון אנושי איכותי למערכת הביטחון. אני חושב שצה"ל הוא בית ספר הטוב ביותר להכשרה לחיים. "אחד המודלים שאנחנו עובדים עליו היום במכון זו תוכנית לאומית בנושא שילוב חרדים בהייטק במדינת ישראל. החברה החרדית - לא רק גברים אלא גם נשים - יכולה להיות קטר צמיחה משמעותי של מערכת הביטחון".

● עמירם בוקת

ותאונות הדרכים ואמר שהדרישה לשרת חייבת לבוא עם תמורה כלשהי, על מנת שתתקבל באהדה בורם המרכזי של החברה הערבית. "מה, אני גם אתן שירות וגם לא אקבל רישיון לבנות בית? למה להתאמץ אם אני לא מקבל את המינימום?". ד"ר רמי סולימאני, מנכ"ל ג'וינט ישראל אשלים, הסכים לדברים ואמר שיש להכיר בבעיות הבסיסיות של החברה הערבית, אחרת "כל מה שנעשה זה להרביק איזה פלסטר שאמור לקרם את הפריון בחברה הישראלית".

מחזורי גיוס גדולים

הריון לגבי המודל של שירות חובה בצה"ל צפוי להתחדד בשנים הקרובות. אחת הסיבות לכך היא שמחצית מבני השנתונים הבאים יהיו חרדים וערבים, שרובם אינם משרתים. סיבה נוספת היא העובדה שכ־90 אלף יהודים לא חרדים יגיעו לגיל גיוס ב־2034, לעומת פחות מ־70 אלף השנה. "אנחנו מדברים על אוכלוסייה מאוד גדולה שהצבא אמור לגייס אבל לא בטוח שהוא צריך את כולם", אמרה טלי לרום ממכון אהרן, "יכול להיות שאפשר לחשוב על מתווים שבהם חלק מהאנשים האלה מחליפים את השירות הצבאי בשירות אחר שבו הם מקבלים תשואה גבוהה יותר עבורם". עם זאת, לרום הבהירה כי "שירות החובה הוא עדיין המנגנון היעיל ביותר למענה על צורכי הביטחון של ישראל. הוא מאפשר לקבל מקסימום ביטחון במינימום מס. גיוס החובה מאפשר לצבא לקבל צבא איכותי בשגרה, לגייס את האנשים הטובים ביותר והאיכותיים ביותר ונותן לה כוח אדם גדול בחירום. עם זאת אנחנו חושבים שיש מקום לקבל את ההמלצות של ועדת בן בסט ולקצר את השירות לשנתיים".

לא כולם הסכימו עם לרום. יונה רובינשטיין מלונדון סקול אוף אקונומיקס אמר כי "ירידה בביקוש לצבא עתיר עבודה, מאפשרת לעבור למה שנקרא צבא מקצועי בתשלום. התשלום יקטין את אי השוויון כי כרגע בגולני ובגבעתי לא משלמים. אני לא חושב שאיכות כוח האדם תרד, ואם תרד - זה גם לטובה. אין לנו צורך ביותר מדי גאונים בצבא".

שלמה דוברת נשיא מכון אהרן התייחס לאופציה של הקמת צבא מקצועי ואמר ש"אני כבוגר 8200 וכמי שמכיר את המערכת אומר לכם שזה הסוף של היתרון האיכותי. לא תהיה לצבא יכולת למשוך אנשים באיכות גבוהה בכמות הנוכחית".

הקצינים הבכירים במיל' שנכחו בחרד, הצטרפו לדעתו של דוברת. "מודל השירות בצה"ל הוא מודל מיוחד", אמר היועץ הכספי לרמטכ"ל לשעבר, מהרן פרוזנפר. לדבריו, "מתוך חיילי החובה שמתגייסים לקבע, הרוב המוחלט משרתים חמש או שש שנים ו־90% מהם מפוטרים אחרי התקופה הזאת. האנשים האלה צוברים ידע עצום ואת כל הידע הזה הם מעבירים לשוק האזרחי. זאת תרומה מאוד משמעותית למשק ואת הדבר הזה אסור להפסיק".

ראש אכ"א לשעבר, האלוף במיל' הגי טופלנסקי, הצטרף לפרוזנפר ואמר "אם יש עודף כוח אדם, הוא יילך קודם כל לקיצור השירות. אני מעריך שלקראת 2030 השירות באמת ימשך כשנתיים".